

Тетяна МЕДВІДЬ,
канд. пед. наук, доц. кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Ірина КУЦИК,
здобув. першого (магістерського) рівня вищої освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВПЛИВ МУЗИКИ ЯК МИСТЕЦТВА НА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто роль мистецтва у формуванні естетичної культури людини та висвітлено вплив музики як мистецтва на естетичний розвиток особистості. Розкрито пізнавальну цінність мистецтва та подано класифікацію його типів. Виявлено неповторну властивість музики як мистецтва, показано роль асоціативної уяви у сприйнятті музичного твору.

Ключові слова: класифікація мистецтва; асоціативна уява; естетичні потреби; пізнавальна цінність мистецтва.

Мистецтво є одним із найважливіших способів естетичного освоєння дійсності людиною. Так, в музиці естетичне освоєння світу здійснюється через звукові інтонації, у літературі – через слово; в живопису – через зорове сприйняття образів кольорової гами світу; в скульптурі – через пластичні образи, об'ємно-просторові форми; у графіці – через лінію малюнку, штрих, світлотінь. Музиканту, художникові чи письменнику світ розкривається таким, яким він бачить його і духовно осмислює.

Проблемам впливу мистецтва на естетичний та духовний світ людини присвячені праці В. Горського, О. Мельниченко, Г. Шевченко та ін. Роль мистецтва в естетичному розвитку школярів висвітлюють Г. Дворський, Т. Дорошенко, О. Комаровська, Л. Масол, О. Поясик, О. Сбітнєва, С. Чепіга та ін.

Поєднання різних видів мистецтв у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. стала новою фундаментальною проблемою художньо-естетичної освіти в українських закладах загальної середньої освіти внаслідок розповсюдження концепції інтегрованого навчання. Науковці та вчителі все активніше стали

запроваджувати принцип інтеграції мистецтв. Про нього пишуть Т. Дорошенко, О. Любарська, Р. Мартинова, Г. Пінчук, О. Титар та багато інших.

Мистецтво, як мова, є засобом спілкування людей; як наука – засобом пізнання дійсності; як педагогіка та мораль – засобом виховання, прищеплення знань і норм поведінки в суспільстві. Однак воно має і свою неповторну властивість. Особливість мистецтва в тому, що його зміст чи ідея втілюються в такій формі, що збуджує емоції, активізує уяву людини, викликає особливі переживання. А взаємодія почуттєвої та інтелектуальної сфери під час сприймання творів мистецтва надає враженню особливої сили. На думку О. Мельниченко, «Мистецтво допомагає пізнавати й оцінювати навколишній світ, поширювати філософські, політичні, етичні та інші ідеї, розвивати творчі можливості людей, розкривати та узагальнювати, систематизувати і передавати досвід ставлення особистості до дійсності» [2, с. 133].

Силою мистецтва можна максимально вплинути й на процес формування характеру, моралі та світогляду людини. Максимально тому, що естетичний вплив спрямований до людської чуттєвості і лише потім, через почуття – до розуму. В процесі спілкування людини з мистецтвом виробляється світогляд як синтез чуттєвості та раціональності, емоційності й інтелектуальності. У результаті знання, які отримані в процесі спілкування з мистецтвом, природно переростають у переконання, а вже переконання визначають життєві принципи людини.

Показуючи життя у всій складності та суперечностях, митець задовольняє естетичні потреби людей у пізнанні дійсності, користуючись певними виразовими засобами. І в цьому розкривається важлива типологічна особливість мистецтва. Залежно від предмета відтворення, завдань, природи матеріалу та багатьох інших особливостей, мистецтво розподіляється на певні типи. Різні типи мистецтва можуть відображати однакові життєві явища, але при цьому, кожен з них представляє переважно ті сторони відтворювальних явищ, які не можуть бути виражені з достатньою повнотою іншими мистецтвами. Найбільш розповсюджена класифікація мистецтва виражається у розподілі його типів на три групи: просторові; часові або динамічні та

просторово-часові. Перша група охоплює все образотворче мистецтво та архітектуру; друга – літературу і музику; третя – театральне мистецтво та кіномистецтво. Перша група мистецтв сприймається зором, друга і третя – як зором, так і слухом. Звичайно, такий поділ зовсім не означає, що є мистецтва, які існують тільки в просторі або тільки в часі, але художня своєрідність кожного з них розкривається шляхом сприйняття подій, розміщених у просторі, чи таких, що розгортаються у часі або як у просторово-часових мистецтвах – тим та іншим шляхом.

Класифікувати мистецтва можна й на основі інших ознак: розподіляти види мистецтва на видовищні та невидовищні, на прості й синтезовані; на мистецтва, пов'язані з утилітарним призначенням і не пов'язані з ним тощо. Для прикладу: *виразове мистецтво* (музика, хореографія, декоративно-прикладне мистецтво, архітектура); *образотворче мистецтво* (живопис, графіка, художня фотографія, скульптура); *художня література* (лірика, драма тощо); синтезоване мистецтво (театр, цирк, естрада, кінематограф, телебачення). На нашу думку, будь-яка класифікація обмежена не тільки у тому розумінні, що враховує лише деякі ознаки мистецтва, але і тому, що, розмежовуючи види мистецтва, вона не розкриває загальні закономірності, які однаково властиві для всієї естетичної культури в будь-яких її проявах.

Особливість мистецтва полягає у його пізнавальній цінності. Через твори мистецтва ми відкриваємо для себе певні явища дійсності, які не доступні для нашого сприймання будь-яким іншим способом. Мистецтво завжди глибоко проникає у дійсність і відображає її в динаміці, у єдності об'єктивного та суб'єктивного. Відчуття викликають у людей емоції, що спричиняє хвилювання. Навіть сам термін «*емоція*» у перекладі з латинської означає «*рух, хвилювання*». Музика в сім'ї мистецтв займає особливе місце. Вона позбавлена предметної наочності скульптури чи живопису, а також тієї конкретизації понять, яка властива літературі. «У музиці як у певному вияві людського буття безпосередньо і переконливо втілюються різноманітні чуттєві стани людини» [1, с. 93–94]. Однак ця особливість не означає безмістовності, не применшує

значення її образності, що базується, як і в будь-якому іншому виді мистецтва, на відображенні в особливій формі життєвих явищ.

Основою змісту музичних творів є передовсім почуття, емоції, переживання людей. Однак емоції та почуття, які виражаються в музиці, не є абстрактними, незалежними від дійсності. Вони завжди осмислені та суттєво значимі у людському житті. Вони породжені навколишньою дійсністю, життєвими обставинами та подіями. Геніальна увертюра «Егмонт» Бетховена вражає нас не тільки невичерпною насиченістю емоцій, вона містить у собі глибокий ідейний зміст. Ідейне спрямування увертюри зумовлене характером значних і гострих конфліктів епохи Бетховена. В увертюрі «Егмонт» композитор не тільки втілює ненависть до всіх темних сил на землі, але й пристрасно оспівав красу і радість життя, утвердивши віру в перемогу світла над темрявою.

Музика – єдиний вид мистецтва, матеріал якого – звук. Але музичний звук не є просто фізичним звуком, він має характерні властивості. Це виражається не тільки в тому, що музичні звуки точно фіксуються за висотою, але й у тому, що входять в особливу систему ладових (висотно-функціональних) та метро-ритмічних (часових) співвідношень. Завдяки цьому можливості звуку надзвичайно потужні. Ідейно-інтонаційний зміст виражається у музиці приблизно так, як виражаються відтінки почуттів і думок в інтонації людської мови. Іноді інтонація мови може сказати набагато більше, ніж самі слова. Виразність інтонації в музиці реалізується у змінах висоти, тривалості, тембру звуків, в її темпі та ритмі, у паузах і наголосах тощо. Ті звукові елементи, через які виражаються відтінки почуттів і змісту в інтонаціях мови, у музиці втілюються у специфічну систему ладових метро-ритмічних та інших музично-виразових засобів. Краса музичного звучання, колорит, архітектоніка, які передають естетичний ідеал композитора, в художньо повноцінній музиці завжди змістовні та мають образно-сміслові значення. «І якщо людина сприймає музику глибоко, виробляючи особистісну оцінку, спонукаючи себе

мислити й відчувати, вона іноді відкриває в собі щось нове – а значить, музика може стати засобом самопізнання», – констатує О. Поясик [3, с. 103].

У сприйнятті музичного твору велику роль відіграє асоціативна уява, яка виникає як на основі виражених музикою емоцій, так і на основі спорідненості або зв'язку елементів музичної мови з тими чи тими явищами життя. Так, інтонації мелодії можуть бути схожі на інтонації людської мови (наприклад, скорботні інтонації тромбону з «Траурно-тріумфальної симфонії» Г. Берліоза). За допомогою особливих динамічних, регістрових і гармонічних засобів музика може створювати враження наближення або віддалення, світла чи темряви. Все це поряд з багатьма іншими засобами виразності може викликати зорові асоціації, які доповнюють, збагачують і конкретизують музичний образ. Музика здатна викликати в уяві людини певні видимі образи, нав'язані не тільки самою музикою, але й індивідуальним досвідом слухача. У цьому випадку музичний твір перетворюється ще й в уявні картини, які можна побачити лише внутрішнім зором.

Висновки. Змістом музики передовсім є переживання, у вираженні яких музика настільки ж конкретна, як живопис у зображенні наочно-зорових чи предметних сторін дійсності. І хоча музика не втілює матеріальну конкретність предметів зображення, проте вона може передавати динаміку мислення і переживання з такою безпосередністю, які не доступні жодному іншому типу мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дворський Г., Чепіга С. Вплив освітньо-музичного середовища на розвиток особистості школяра. *Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції до 1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи (22 травня)*. Київ, 2014. С. 93–101. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3810/1/G_Dvorskiy_konf_UK.pdf. (дата звернення: 22.11.2022).

2. Мельниченко О. Вплив музики на духовний розвиток особистості. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки : збірник наукових статей*. Київ :

Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 138. С. 132–138. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24228/Mel%e2%80%99nichenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (дата звернення: 24.11.2022).

3. Поясик О. Вплив музики на розвиток особистості школяра. *Молодий вчений*. 2018. № 5.2 (57.2). С. 103–105.

4. Сбітнєва О. Формування музично-естетичної культури молодших школярів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. Мистецька освіта: історія, теорія, практика*. 2012. № 11 (246). Ч. 1. С. 196–201. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2265/Sbitneva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 24.11.2022).